

-editorial-

Individualització patològica en temps neoliberals

“L’economia és el mètode, l’objectiu és canviar l’ànima i el cor”

Margaret Thatcher

En el trànsit entre segles, Richard Sennet va publicar la que és, sens dubte, una obra clau per a l’economia, la sociologia, la antropologia i la psicologia contemporània, “The Corrosion of Character: The personal consequences of work in the new capitalism” (Sennet, 1998). A través de relats de vida (executius d’IBM, treballadors d’una empresa panificadora...) explora els profunds canvis que l’actual concepció del treball impulsa sobre el “vinclle” i la seva pèrdua, la deconstrucció del “nosaltres”, el sentiment de “comunitat” o la dissociació entre “individu” i “persona” amb la consegüent “corrosió del caràcter”.

En els canviants, transitoris i insegurs nous escenaris laborals (i en conseqüència educatius, doncs mai com ara l’ensenyament s’ha posat quasi exclusivament en mans dels interessos del mercat) en els que es reforça “som el que fem”, la construcció de la identitat personal es veu abocada a la pèrdua de permanència, compromís, confiança amb els altres o integritat, valors aquests en alarmant descotització. El declinar i afebliment d’institucions paradigmàtiques de la construcció social com és el cas de la institució escolar no fa més que afavorir i evidenciar el profund procés d’individualització, no personalització i psicologització problemàtica del subjecte.

El pensament universalista neoliberal, amb una clara empremta cultural, discursiva, pragmàtica i ideològica sobre qüestions com la subjectivació i construcció del “jo”, els vincles socials o els objectius i finalitats del desenvolupament personal, en definitiva sobre la construcció de la personalitat, acaba reduint els problemes socials a mers problemes psicològics individuals. És el subjecte en la seva individualitat, des del punt de vista psicosociològic, però essencialment econòmic, productiu i de consum, qui defineix i assumeix les necessitats i conflictes del seu entorn com estrictament individuals. La sociabilitat de l’individu deixa de ser compresa com a resultat de les situacions (educatives, familiars, d’oci..., o sigui socials) i dels escenaris d’interacció i construcció mediada pels altres.

Presentats en l’imaginari col·lectiu com a veritats absolutes, com processos inevitables i irreversibles, les condicions per a les nostres accions, els valors pels quals cal lluitar o sacrificar-se passen per comprar per a poder ser i créixer, per competir i ser el primer. El que arriba ho ha aconseguit pel seus propis mèrits, s’ha forjat a ell mateix, és lliure per a fer i ser. Ronaldo o les germanes Kardashian constitueixen els estereotips

d'una nova subjectivitat, on la lògica del mercat i el consum esdevenen la lògica normativa generalitzada. La persona es cosifica i els subjectes estableixen una relació amb ells mateixos, concebant-se com a capital humà –empresa i mercaderia- que ha d'incrementar-se indefinidament.

En aquests paràmetres de possessió de l'objecte com a substitutiu relacional, del gaudi immediat i de la satisfacció ràpida i plausible de les pulsions emocionals, la distància entre el món dels adults regit per la racionalitat neoliberal i la infantesa i l'adolescència s'està finiquitant. L'estrès, el sentiment de buidor o la depressió adulta forma part ara de la quotidianitat utilitarista, competitiva i productiva dels més joves, viscuda a l'escola, a casa o en les múltiples activitats en que acaben essent sotmesos. Consumidors hiperactivitats i hiperestimulats, la descentració i la desregularització tenyeix sovint els seus quefers.

Davant les necessitats d'ajut o les mostres de malestar personal, des de la lògica de la racionalitat neoliberal cal analitzar, classificar i patologitzar el desori en els processos de construcció de la **persona**. El descentrament es converteix en objecte d'un ampli dispositiu de pràctiques tecno-mèdiques empresarials i d'estandarització estadística. El paper de les institucions educatives, socials, de salut..., és fonamental. El model biomèdic d'individualització s'imposa. L'arquetip del nen malalt i trastornat susceptible de tractament farmacològic i terapèutic, resol moltes de les angoixes que podrien tenir resposta en l'acompanyament i ajut educatiu en els contextos d'aprenentatge i creixement. Malgrat les indicacions de l'Agència de Qualitat Sanitària de Catalunya, publicades el 2017, el sobrediagnòstic i la sobremedicació es mantenen en la pràctica dels professionals de la psicopedagogia, la pediatria o la psiquiatria.

El fracàs mentre s'aprèn, l'error constructiu, el joc, la diferència, la construcció subjectiva que necessita temps i experimentació, propis del desenvolupament i l'aprenentatge de la persona, no tenen cabuda en el món de la competència i la productivitat avaluativa a la que estan sotmesos infants i joves.

Com assenyala Ferrater Mora, *“si la persona no es transcendís, en efecte, contínuament a si mateixa, quedaria sempre dins els límits de la individualitat psicofísica i, en últim terme, acabaria novament immersa en la realitat impersonal de la cosa”* (Ferrater Mora, 2001). Segurament, tant als professionals que intervenim en el desenvolupament personal i social dels subjectes com a l'administració educativa, ens cal considerar que la transcendència no és un concepte abstracte, sinó un constant fer-se, és la concepció de que el subjecte sempre està per construir conjuntament amb altres.

Joan Serra Capallera

Director d'ÀÀF Àmbits de Psicopedagogia i orientació